

Hüzün Turizminin Temel Formlarına Ayrılması

*Detaching the Elementary Forms of Dark-Tourism**

Maximiliano E. KORSTANJE

Palermo University Argentina, Economics, Faculty Member.

Türkçeye çeviren:

Evren GÜMÜŞ

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, 34116, Fatih, İstanbul.

E-posta: evren.gumus@sisli.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2497-4630

GİRİŞ

Ölüm, herhangi bir perspektiften tüm karanlık alanlarda vardır. Alana özgü literatür, turistlerin hüzün turizmi (kitlesele ölümlemlerin gerçekleştiği yerleri ziyaret etmek anlamına gelir) tüketmek istemelerinin temel nedeni olarak ölümden kaçınmaya yönelik psikolojik ihtiyacı vurguladığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, 2004 yılında 194 genç, yetişkin ve bebeğin hayatını kaybettiği insan kaynaklı bir felaketin onuruna Buenos Aires'teki Once ilçesinde inşa edilen Cromagnon (Cromanõ'n) olarak bilinen tapınak, bu varsayımları doğrular niteliktedir. Çalışma, bu tapınakta gerçekleştirilen çeşitli etnografilerde örneklendirilebilecek dört yıllık bir çalışmanın sentezlenmesini ortaya koymaktadır. Cromagnon, bu bağlamda sadece bir turistik cazibe şeklinde değerlendirilmekle kalmayıp aynı zamanda kamuoyunda derin bir üzüntü de oluşturmaktadır.

Bu araştırma makalesi, hayatta kalanlar ve kurbanların aileleri tarafından deneyimlenen kabahat hissini yüksek derecede çatışma ile birleştiğinde Cromagnon'un hüzün turizmi alanı olmasını engellediğini savunmaktadır. Bulgu-

lar, Almanya'daki Auschwitz toplama kampı ve 1976-1982 diktatörlüklerinde binlerce Arjantinli muhalifin tutulduğu ve işkence gördüğü Buenos Aires'teki ESMA Escuela de Mercañica de la Armada gibi benzer cazibe merkezleri ile karşılaştırılacaktır. Yukarıda verilen savda da olduğu gibi problemi anlamak için önemli beş değişken vardır; (a) kurbanların sayısı, (b) olayın hayatta kalanlarda uyandırdığı kabahat hissi, (c) suçlunun hızlı bir şekilde belirlenmesi ve cezalandırılması, (d) olayın türü ve (e) ilgili kimseler arasındaki çatışma düzeyi.

ALANYAZIN TARAMASI

İnsanların başkalarının acılarına yönelik ilgisinin arkasındaki nedenler hüzün turizminin en çarpıcı yönlerinden birini temsil eder. Sayısız önemli araştırma toplu ölümlere Batı için turizm ve ağırlama alanlarındaki bir tür kültürel eğlence formu olarak odaklanmış olsa da (Lennon ve Folley,2000), bu çalışmaların odağı, durumun antropolojik kökenlerini anlamaya yönelik genel resmi ortaya koyma konusunda başarısız olmuştur. İlk bakışta hüzün turizmi kökenleri henüz uzmanlar tarafından tam olarak belirlenememiş olan nekrofobik bir geleneğin mirası olarak görünebilir. Bazı bilim insanları ölüme yönelik mevcut ilginin Orta Çağlardan ve on dokuzuncu ve yirminci yüz yıllardaki mezar ve mezarlık ziyaret etme alışkanlıklarından geldiğini düşünürken (Seaton

* Bu makale, "Maximiliano E. Korstanje (2011). Detaching the Elementary Forms of Dark-Tourism, *Anatolia: An International Journal of Hospitality and Tourism Research*, 22 (3):424-427" künyesine taşıyan makale yayıncının izni alınarak çevrilmiştir.

1996) diğerleri afetler ve insani felaketlere odaklı turistik bir nokta yaratmanın ön koşulu olarak kitle iletişim araçlarının oynadığı rolün üstünde durmaktadır (Lennon ve Foley 2000). Bazı bilim insanlarına göre belirli bir gruba miras ve eski bilgilerin kökenine ait anlamlı bir deneyim ve aidiyet hissi verdiği için hüzün turizmi, kimlik ve etnik yakınlığa yönelik güçlü bir bağımlılık göstermektedir (Bruner 1996; Dann ve Seaton 2001; Blasi 2002).

Stone'e (2011) göre hüzün turizmi, ziyaretçilerde sağlık sorunlarını (kötü alışkanlıkları değiştiren bir şey) değiştirmeye yönelik pedagojik bir araç olarak görülebilir. Araştırmacı Body Worlds (Vücut Dünyası) sergisinin incelemesine odaklanarak hüzün turizmi alanlarıyla ilgilenen ziyaretçilerin kendi ölümleri hakkında düşünceleri gerektiğini savunmaktadır. Ziyaretçilere diğer ölümlerin gösterimi ile sadece kendi ölüm düşünceleri sunulmakla kalmaz ayrıca hayat hakkında düşünceli bir hisse kapıları açan ölümlü bir bakış oluşturur. Ancak Simone-Charteris ve Boyd (2010) bazı yerlerin hüzün turizmi alanları olarak değerlendirilecek verimli kaynakları temsil ederken diğerlerinin kutsal alanlar olarak kaldığını bize hatırlatmaktadır. Önceki savda da belirtildiği üzere Cohen, hüzün turizmini geçmişi anlayarak mantıklı sembolik resmi ortaya koymak için Nazi soykırımı ve diğer tarihsel trajedilere bağlı olarak kullanılabileceğine kanaat getirmektedir. Cohen (2011), "in-situ (asıl yerindeki)" ve "in-populo" anıtlar ile ilişkili iki yeni terimin tanımı aracılığıyla hüzün turizminin antropolojik bir konu olarak gerçek olduğunu veya turistlerin bakışına bağlı olmadığını açıklamaktadır. In-populo alandaki (ör. tarihsel olarak olayın gerçekleşmediği anıtlar için özel olarak inşa edilmiş sahnelenmiş yerler) algılanan gerçeklik, Yahudi olmayanlar için bile daha derin bir duygusal ve eğitimsel deneyime hitap eder.

Ayrıca Stone ve Sharpley (2008), hüzün turizmini ölüm ve tüketimin sosyo-kültürel perspektifleri arasında bağlantı kurmada imkân tanıyan bir "deneyim" olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Tarlow (2005) hüzün turizmini yeni bir perspektiften görmek için aşağıdaki dört temel duyguya bağlı bir model

önermektedir: (a) ontolojik güvenlik duygusu; (b) felaketler bittiği için yaygın bir minnettarlık duygusu; (c) insanların ölmeden önce ne kadar savunmasız olduğunu hatırlatan bir tevazu duygusu ve (d) felaketler ve toplu ölüm, hayatta kalanlarda geniş bir üstünlük duygusu uyandırır. Auschwitz-Birkenau'ya odaklanan ilgi çekici bir makalede Kaelber (2007) önceki alana özgü literatürü incelemiş ve hüzün turizminin, hayal ve gerçekliğin iç içe geçtiği bir alanı daha derin bir sosyal travma aracılığıyla geliştirdiğini ortaya koymuştur.

Bu perspektiften bakıldığında turizm her zaman hareket halindeki insanları kapsar ancak bu yer değiştirme ideolojinin gücü ile kısıtlıdır. Ölüm kontrol edilemediği için bu dünyada insanları korkutan olaylardan biridir. Bir felaket durumundan sonra turizm, hayatta kalanların diğerleri üzerindeki üstünlük duygusunu güçlendiren politik bir söylem sağlayarak iyileşme sürecinde önemli bir rol oynar. Hüzün turizmi; katılımcıların belirsizlik prensibini irdelemesine imkân tanıyan bir tür esneklik (psikolojik güç) olarak görülebilir.

Croman'ın İzlenimleri

Giriş bölümünde belirtildiği üzere binlerce genç 30 Aralık 2004 tarihinde yeni yılı kutlamak ve hayranı oldukları rakınrol grupları olan Callejeros'u dinlemek için Republica de Cromagnon (Cromagnon Cumhuriyeti) adlı gece kulübünde bir araya gelmişti. Ne yazık ki piroteknik bir parlama tavanı ateşe vererek 194 kişinin ölmesine ve 700'den fazla kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Cromagnon trajedisi olarak hafızalara kazınan bu olay gece kulübünün sahibi Omar Chaban'ın ve Buenos Aires şehrinin eski belediye başkanı Anibal Ibarra'nın hapsedilmesine neden olmuştur. Parlamayı alevlendirdiği iddia edilen kişi tespit edilmemiş olsa dahi Chaban, Ibarra ve Callejeros grubu bu felaketin asıl sorumluları olarak suçlanmışlardır. İlk cesetlerin bulunduğu alanlarda bir tapınak inşa edilmiştir. Bu çalışmada tanımlanamayacak kadar büyük olan çalışma alanında sıralanmış bilgiler sayesinde Croman'ın söylemi aşağıda verilen ilgili noktalar ile değerlendirilebilir:

- (1) İlk cesetlerin bulunduğu alanda konumlandırılan ve duygusal olarak ortaya çıkan tapınağın kurbanları hatırlatması ve nüfusun geri kalanı üstünde son derece duygusal bir etkiye sahip olması gerekiyor. Bu ciddiyet hem alanın ticarileştirilmesini hem de bu alanın satışını yapan turizm acentelerinin tanıtımını önlemektedir. Bu alan sadece bu olayla ilgili olarak hatırlanmakla kalmayıp bu boyutta bir felaketin tekrarlayabileceğini insanlara hatırlatmayı amaçlıyor.
- (2) Cromagnon kurbanları yaşları 15 ila 25 arasındaki gençlerden oluşuyordu. Bu felaket duygusu, suçluya (yani Chaban, Ibarra ve Callejeros) verilen adil cezalar aracılığıyla ortadan kaldırılması gereken bir adaletsizlik eylemidir. Chaban hapisanedeyken ve Ibarra'nın davası reddedilirken, karara bağlanmamış tek dava Callejeros grubununki idi.
- (3) Sosyal çatışmanın üstünlüğü ve çıkarların ayrılığı bu alanın benzersiz bir anlatı altında totemleştirilmesini önlemektedir. Ceza eksikliği ile birleştiğinde alanın bu farklılığı sonucunda Cromagnon, bir hüznün turizmi bölgesi olarak değerlendirilemez.
- (4) Cromagnon, hayatta kalanların yaşanan kayıplara yönelik boşluğunu dolduran bir meta anlatım görevi görmüştür. Komplo, olayların mantıklı olmadığı durumlarda yanıt niteliğindedir. Bu husus bu alanı diğer çözülmemiş trajedilerle ilişkilendirir. Komplo mantığı hayatta kalanların sözleri ile birlikte bu tapınaktaki her yerdedir. ESMA ve Auschwitz (diğer hüznün turizmi alanları) masumları veya vatandaşları katletmeye yönelik iki sistematik girişim olsa da Cromagnon kesinlikle belirsizlik ilkesine dayanan bir olaydır. Bu olayın ilk bakışta dayanılmaz bir kusur algısı yaratan istem dışı bir kaza olduğu görülmektedir. Kusurun yoğunluğu (kısmen aileler; kızlarının ve oğullarının böyle bir yere gitmesine izin verdiği için), bu alanda gözlemlenen sosyal ayrıştırmanın esas sebeplerinden biridir.

Cromanon tapınağı, basit bir tapınaktan toplum ve yetkililer arasındaki açığı daraltan daha karmaşık bir topluluk hissine dönüşmüştür. Ülke tarihinde ilk defa hem önemli yetkililer hem

de başkan resmi olarak yolsuzluk, rüşvet ve ihmal suçları ile suçlanmıştır.

SONUÇ

Hiç kuşkusuz insanlar kazalardan ve trajedilerden ders çıkarma eğilimindedirler ve onlara travmatik olayları hatırlatan işaretler bırakmaları gerekir. Benzer olarak Cromanon, Buenos Aires şehrindeki sıradan sakinler için yolsuzluk, hırs ve kaderin nasıl doğrudan ölüme sebep olabileceğini gösteren bir anıtı temsil ediyor. Belli bir noktaya kadar kurbanların yakınlarındaki, arkadaşlarındaki ve hayatta kalanlardaki kusur algısı başka tür felakettekilerden daha fazla gibi gözükmektedir. İkincisi Cromanon, hakimlerin katı bir ceza vermesini bekleyen beş derneğin çıkarlarında bir ayrılık sunar. Masumları esir tutmaya ve öldürmeye yönelik iki sistematik plan olan Auschwitz ve ESMA'nın aksine Cromanon yolsuzluk ve kontrol eksikliğinden kaynaklanan bir kazaydı. Kurbanların sayısının Auschwitz ve ESMA'dan az olmasına rağmen Cromanon olayında Chaban trajedinin ilk aylarını hapistede geçirdi ancak ağır bir ceza almadığı için daha sonra serbest bırakıldı. Şu an Chaban ve Callejeros grubu yargılanmıyor. Tüm bu etmenler birleştirildiğinde sivilleri sistematik olarak katletmeyi amaçlayan iki insani felaket olan Auschwitz ve ESMA'nın neden tüketim alanlarına dönüştürüldüğünü başarılı bir şekilde açıklıyor. Cromanon hâlâ turistlerin girmesinin yasak olduğu bir tapınak olarak durmaya devam ediyor. Bu çalışma geçmiş tecrübelerden edinilmiş bilgileri kullanarak sadece saha çalışmasında dört yıllık deneyimi sentezlemekle kalmayıp aynı zamanda gelecekteki çalışmalara sürekliliği hak eden tutarlı yeni bir genel resim de sunmaktadır. Alana özgü literatürde belirtildiği üzere hüznün turizmi bizim bakış açımızdan insanlığın varlığını aşan bir kaygı olan ölüm hakkındaki belirsizliği irdeleme girişimi olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

- Blasi, A.J. (2002). Visitaxtion to Disaster Sites. İçinde, W.H. Swatos ve L. Tomasi (Editörler), *From Medieval Pilgrimage to Religious Tourism* (ss. 139-155). Westport, CT: Praeger.

- Bruner, E. (1996). Tourism in Ghana – The Representation of Slavery and the Return of the Black Diaspora, *American Anthropologist*, 98: 290–304.
- Cohen, E. (2011). Educational Dark Tourism at an in Populo Site: The Holocaust Museum in Jerusalem, *Annals of Tourism Research*, 38 (1): 193–209.
- Dann, G. ve Seaton, A. (2001). *Slavery, Contested Heritage and Thanatourism*. Londra: Routledge.
- Kaelber, L. (2007). A Memorial As Virtual Trauma-Escape: Darkest Tourism in 3D and Cyber Space to The Gas Chambers of Auschwitz, *E-Review of Tourism Research*, 5 (2): 24-33.
- Lennon, J. ve Foley, M. (2000). *Dark Tourism: The Attraction of Death and Disasters*. Londra: Thomson Learning.
- Seaton, A.V. (1996). Guided by The Dark: From Thanatopsis to Thanatourism, *International Journal of Heritage Studies*, 2: 234-244.
- Stone, P. R. (2011). Dark Tourism and The Cadaveric Carnival: Mediating Life and Death Narratives at Gunther von Hagens' Body Worlds, *Current Issues in Tourism*, 14 (7): 685-701.
- Stone, P. ve Sharpley, R. (2008). Consuming Dark-Tourism A Thanatological Perspective, *Annals of Tourism Research*, 35: 574–595.
- Simone-Charteris, M. ve Boyd, S. (2010). The Development of Religious Heritage Tourism in Northern Ireland: Opportunities, Benefits And Obstacles, *Tourism: An Interdisciplinary Journal*, 58: 229–257.
- Tarlow, P. (2005). Dark Tourism: The Appealing Dark Side of Tourism And More. İçinde M. Novelli (Editör.), *Niche tourism, contemporary issues trends and cases* (ss. 47–58). Oxford: Elsevier.

Maximiliano E. KORSTANJE

Arjantin, Palermo Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde görev yapmaktadır. 700'den fazla yayınlanmış makalesi ve yimi beş kitabı bulunan Korstanje, 2012 yılında en iyi hakem olarak ödüllendirilmiştir. Terörizmin turizm üzerindeki etkilerini araştırmaya katkısı nedeniyle beş kez fahri doktora adayı gösterilmiştir. Çalışmalarında genellikle hüzün turizmi, turizm sosyolojisi ve terörün turizm üzerindeki etkileri konularına odaklanmıştır.

Evren GÜMÜŞ

Sakarya Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2008). Sakarya Üniversitesi Yönetim ve Organizasyon Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamlamıştır (2010). T.C. İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeciliği Programında Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır (2013-). İstanbul Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. Çalışmalarında genellikle turizm pazarlama ve destinasyon yönetimi konularına ağırlık vermektedir.